

Phố Xưa

Phố **Tô Hiến Thành** (Hà Nội) dài 540m, rộng 8m, chạy từ phố Huế tới phố Nguyễn Đình Chiểu, cắt ngang các đường Mai Hắc Đế, Triệu Việt Vương, Bùi Thị Xuân, Bà Triệu, Thế Giao. Thời Pháp thuộc, phố tên là Fures. Sau 1945 ta đổi là phố Tô Hiến Thành, một vị quan văn võ song toàn, chính trực, có nhiều công lao giúp dân, giúp nước thời nhà Lý.

Phố của 5 làng xưa

Nhà số 39 Tô Hiến Thành (tranh sơn dầu của Mai Long).

Có lẽ đây là vùng “đất lành” nên, nhiều học giả, giáo sư, nhà báo, văn nghệ sĩ nổi tiếng tụ về sinh sống trên con phố này. Hơn 70 năm trôi qua, diện mạo con phố đã thay đổi, nhiều gia đình đã chuyển đi nơi khác, nhà cao tầng mọc lên, nhiều cửa hàng cà phê, ẩm thực thu hút khách. Nhưng “Hà Nội có rất nhiều trầm tích, mỗi góc phố, mỗi ngôi nhà đều có khả năng liên quan đến một diễn biến lịch sử, một câu chuyện nào đó” (nhà văn Nguyễn Trương Quý).

Thời gian chẳng thể mờ phai

Nhà số 74 Tô Hiến Thành là gia đình học giả, nhà văn, GS. Lê Văn Hòe (1911-1968), ông nổi tiếng với cuốn “Truyện Kiều chú giải” dày 720 trang với sự khảo cứu, phân tích tỉ mỉ nhiều điển tích kim cổ. Ngoài ra, ông có hơn 30 tác phẩm được xuất bản gồm nhiều thể loại: Nghiên cứu, dịch thuật, giáo khoa, sáng tác... đóng góp to lớn vào việc nghiên cứu văn học, văn hóa nước nhà.

Quảng đầu phố (nhà số 9) là gia đình có ba anh em Tôn Thất Triêm, Tôn Thất Y Lăng, Tôn Nữ Nguyệt Minh đều là những nghệ sĩ Piano nổi tiếng. Cha của họ là GS. Bác sĩ Tôn Thất Hoạt, người Huế, tốt nghiệp Y khoa tại Pháp, một trong những chuyên gia đầu tiên của nhãn khoa Việt Nam. Mẹ là nghệ sĩ - **nhà giáo Vũ Thị Hiên**, thế hệ giảng viên piano đầu đàn của Nhạc viện Hà Nội. Cả hai vợ chồng từ chối mức lương cao trong Nam để tập kết ra Bắc với cách mạng và dân tộc.

Nghệ sĩ Tôn Thất Triêm với các em nhỏ khiếm thị Trường Nguyễn Đình Chiểu, Hà Nội.

Ông cùng vợ là ca sĩ Xuân Thanh nhiều năm lặng lẽ dạy nhạc cụ, dạy hát và xây dựng dàn hợp ca Hy vọng cho học sinh khiếm thị trường Nguyễn Đình Chiểu, Hà Nội.

Năm 2005, kỷ niệm 10 năm thiết lập quan hệ ngoại giao Việt - Mỹ, sau khi xem hợp ca Hy vọng trình diễn, Đại sứ Hoa Kỳ tại Việt Nam Michael W. Marine đã xúc động nói: *Mỗi thành viên hợp ca Hy vọng đều là sứ giả*

của hòa bình, hữu nghị. GS. Nghệ sĩ Tôn Thất Triêm đang làm những điều kỳ diệu để tăng cường sự hiểu biết lẫn nhau giữa các quốc gia ở mọi cấp độ thông qua văn hóa và nghệ thuật biểu diễn.

Chếch bên đường là nhà số 20, nơi cư ngụ gia đình GS, danh họa Lê Quốc Lộc (1918-1987). Ông tốt nghiệp Trường Mỹ thuật Đông Dương 1942. Ông từng là Phó Hiệu trưởng Trường Đại học Mỹ thuật Công nghiệp Hà Nội, Ủy viên thường vụ Hội Mỹ thuật Việt Nam. Ông là một họa sĩ sơn mài xuất sắc, có tầm ảnh hưởng lớn, góp phần định hình và phát triển nền mỹ thuật nước nhà.

Giữ cho phố nhỏ bình yên...

Nhớ dạo **12 ngày đêm đánh B-52**, bom rải thảm xuống Khâm Thiên rung chuyển cả phố, ngõ bom dội trúng phố mình. Hoàng hôn, từ căn gác nhà số 9 Tô Hiến Thành, tiếng dương cầm lạnh lót vang xuống phố giai điệu bản “serenade” khoan thai trong không gian tĩnh lặng của thời chiến. Hàng ngày, nhiều người dân trong phố vẫn ra chợ Hôm, chợ Đuôi mua hoa tươi về cắm, vừa đọc báo, nghe đài theo dõi tin chiến sự vừa ngắm hoa.

Trong chiến tranh, người Hà Nội chiến đấu kiên cường nhưng cũng thật là hào hoa, lãng mạn.

Về văn nghệ có các diễn viên Bùi Bài Bình, (nhà 27, nay là NSND); NSƯT Tố Uyên (ngõ 40); ca sĩ Đăng Khoa (nhà số 14); nghệ sĩ Tôn Thất Triêm, Tôn Nữ Nguyệt Minh; nghệ sĩ đàn bầu Công Hoạ (giảng viên Nhạc viện, nhà số 76) cùng một số nòng cốt văn nghệ quần chúng... Văn nghệ thật tưng bừng với sự hòa giọng của các diễn viên và đoàn viên thanh niên, trong giai điệu mượt mà vang vọng khắp cả phố.

Phố của những nhà văn, nhà báo

Nói về phố Tô Hiến Thành, phải nhắc đến họa sĩ Lê Văn Hiệp (1940-2008), Báo Hà Nội mới, con cả của cụ Lê Văn Hòe. Ông là họa sĩ châm biếm, đã kích nổi tiếng trong nước và quốc tế. Lê Văn Hiệp từng bị chính quyền Ngô Đình Diệm tuyên án tử hình vắng mặt vì vẽ tranh đã kích anh em họ Ngô và đế quốc Mỹ. Nhà báo Mai Nam, nhiếp ảnh gia kỳ cựu, thành viên sáng lập cuộc thi Hoa hậu Báo Tiền phong, nhà số 102 cuối phố. Nhiều sự kiện trong khu phố theo thời gian trôi đi, nhưng qua ống kính của ông vẫn được lưu giữ trân trọng. Nhà báo - Nhà văn Lê Tấn Hiển, từng làm Báo Hà Nội mới. Bên dãy nhà số chẵn còn có nhà báo Hà Cẩm Phong, Phó Tổng biên tập một tờ Tạp chí Pháp luật, Trần Mạnh Tuấn, Báo Pháp luật Việt Nam, vẽ ký họa, Nguyễn Công Kiệt, Báo Thiếu niên tiền phong.

*****

Chỉ với hơn nửa cây số, phố nhỏ Tô Hiến Thành đã kể với hậu thế bao câu chuyện thú vị. Với những ai đã từng sống trên con phố này nhưng đã chuyển đến nơi khác, bây giờ mỗi khi lướt về phố cũ, hơi ấm của những ký ức đẹp để một thời tuổi trẻ cứ hiển hiện ùa về.

Thật đúng là *“Khi ta ở, chỉ là nơi đất ở / Khi ta đi, đất đã hóa tâm hồn”*

(“Tiếng hát con tàu” - Chế Lan Viên).